

26TH LATIN SUMMER SCHOOL

13th-17th JANUARY 2020

Eastern Avenue Building, University of Sydney

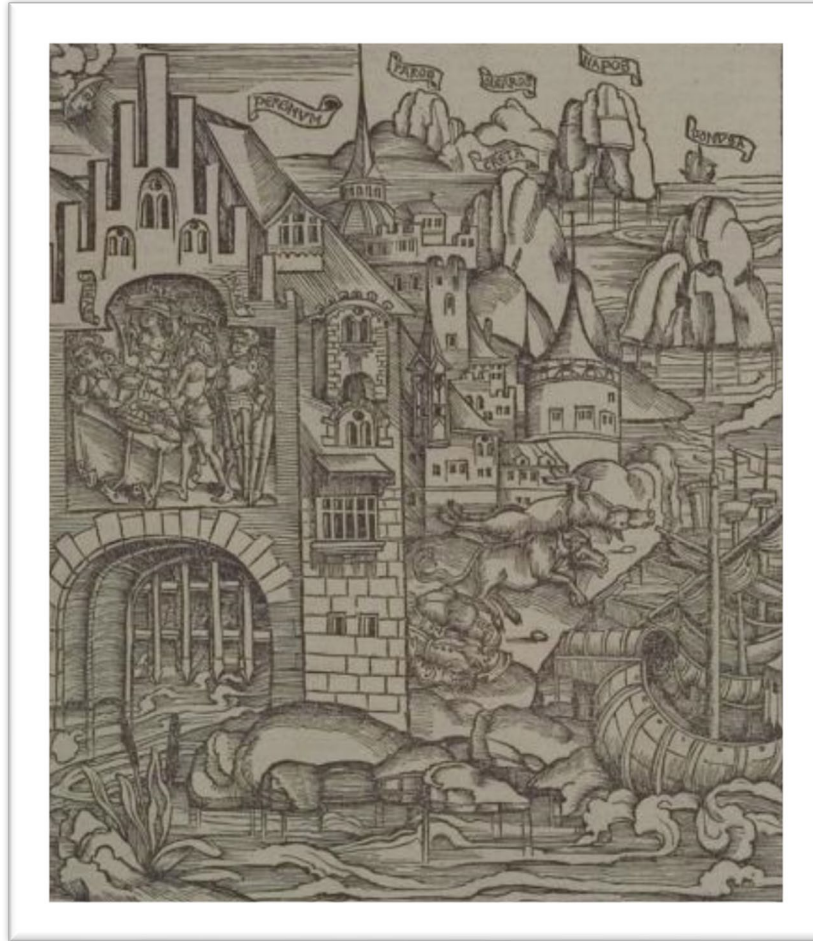
LEVEL 4 vi

Instructor: Anne Rogerson

New Beginnings, Bad Times

Virgil, *Aeneid* 3.1-343

Sebastian Brant (1502), illustration from the "Strasbourg Virgil": THE PENATES APPEAR TO A SLEEPING AENEAS
<http://dcc.dickinson.edu/images/brant-penates-appear-sleeping-aeneas>

In Book 3 of the *Aeneid*, Aeneas tells the story of his adventures after the fall of Troy. It is not a happy tale: time and again the Trojan refugees attempt to establish a new city, time and again they fail. Uncanny portents reveal stories of bloody murder and betrayal, omens are misinterpreted, plague devastates an already traumatized people, storms at sea drive them off course, monstrous Harpies utter terrible curses, even when they meet other survivors of Troy, now enjoying happier times, there are clear signs that such settlement is not for them – Aeneas and his people have far to go and much to suffer still. The opening section of Book 3 offers a strange and extraordinary narrative, often disregarded, but one that amply repays attention.

Anne Rogerson (anne.rogerson@sydney.edu.au)

Postquam res Asiae Priamique evertere gentem
immeritam visum superis, ceciditque superbum
Ilium et omnis humo fumat Neptunia Troia,
diversa exsilia et desertas quaerere terras
auguriis agimur divum, classemque sub ipsa 5
Antandro et Phrygiae molimur montibus Idae,
incerti quo fata ferant, ubi sistere detur,
contrahimusque viros. vix prima inceperat aestas
et pater Anchises dare fatis vela iubebat,
litora cum patriae lacrimans portusque relinquo 10
et campos ubi Troia fuit. feror exsul in altum
cum sociis natoque penatibus et magnis dis.
Terra procul vastis colitur Mauortia campis
(Thracas arant) acri quondam regnata Lycurgo,
hospitium antiquum Troiae sociique penates 15
dum fortuna fuit. feror huc et litore curvo
moenia prima loco fatis ingressus iniquis
Aeneadasque meo nomen de nomine fingo.
sacra Dionaee matri divisque ferebam
auspiciis coeptorum operum, superoque nitentem 20
caelicolum regi mactabam in litore taurum.

forte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo
virgulta et densis hastilibus horrida myrtus.
accessi viridemque ab humo convellere silvam
conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras, 25
horrendum et dictu video mirabile monstrum.
nam quae prima solo ruptis radicibus arbos
vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae
et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
membra quatit gelidusque coit formidine sanguis. 30
rursus et alterius lentum convellere vimen
insequor et causas penitus temptare latentis;
ater et alterius sequitur de cortice sanguis.
multa movens animo Nymphas venerabar agrestis
Gradivumque patrem, Geticis qui praesidet arvis, 35
rite secundarent visus omenque levarent.
tertia sed postquam maiore hastilia nisu
adgredior genibusque adversae obluctor harenae,
(eloquar an sileam?) gemitus lacrimabilis imo
auditur tumulo et vox reddita fertur ad auris: 40
'quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto,
parce pias scelerare manus. non me tibi Troia

externum tulit aut cruor hic de stipite manat.
heu fuge crudelis terras, fuge litus auarum:
nam Polydorus ego. hic confixum ferrea textit 45
telorum seges et iaculis increvit acutis.
tum vero ancipiti mentem formidine pressus
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
infelix Priamus furtim mandarat alendum 50
Threicio regi, cum iam diffideret armis
Dardaniae cingique urbem obsidione videret.
ille, ut opes fractae Teucrum et Fortuna recessit,
res Agamemnonias victriciaque arma secutus
fas omne abrumpit: Polydorum obruncat, et auro 55
ui potitur. quid non mortalia pectora cogis,
auri sacra fames! postquam pavor ossa reliquit,
delectos populi ad proceres primumque parentem
monstra deum refero, et quae sit sententia posco.
omnibus idem animus, scelerata excedere terra, 60
linqui pollutum hospitium et dare classibus Austros.
ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
aggeritur tumulo tellus; stant Manibus arae

caeruleis maestae vittis atraque cupresso,
et circum Iliades crinem de more solutae; 65
inferimus tepido spumantia cymbia lacte
sanguinis et sacri pateras, animamque sepulcro
condimus et magna supremum voce ciemus.
Inde ubi prima fides pelago, placataque venti
dant maria et lenis crepitans vocat Auster in altum, 70
deducunt socii navis et litora complent;
provehimur portu terraeque urbesque recedunt.
sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri et Neptuno Aegaeo,
quam pius Arquitenens oras et litora circum 75
errantem Mycono e celsa Gyaroque revinxit,
immotamque coli dedit et contemnere ventos.
huc feror, haec fessos tuto placidissima portu
accipit; egressi veneramur Apollinis urbem.
rex Anius, rex idem hominum Phoebique sacerdos, 80
vittis et sacra redimitus tempora lauro
occurrit; veterem Anchisen agnovit amicum.
iungimus hospitio dextras et tecta subimus.

Templa dei saxo venerabar structa vetusto:

'da propriam, Thymbraee, domum; da moenia fessis 85

et genus et mansuram urbem; serva altera Troiae

Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli.

quem sequimur? quoue ire iubes? ubi ponere sedes?

da, pater, augurium atque animis inlabere nostris.'

vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente, 90

liminaque laurusque dei, totusque moveri

mons circum et mugire adytis cortina reclusis.

summissi petimus terram et vox fertur ad auris:

'Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum

prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto 95

accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.

hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris

et nati natorum et qui nascentur ab illis.'

haec Phoebus; mixtoque ingens exorta tumultu

laetitia, et cuncti quae sint ea moenia quaerunt, 100

quo Phoebus vocet errantis iubeatque reverti.

tum genitor veterum volvens monimenta virorum

'audite, o proceres,' ait 'et spes discite vestras.

Creta Iovis magni medio iacet insula ponto,

mons Idaeus ubi et gentis cunabula nostrae. 105
centum urbes habitant magnas, uberrima regna,
maximus unde pater, si rite audita recordor,
Teucus Rhoeteas primum est advectus in oras,
optavitque locum regno. nondum Ilium et arces
Pergameae steterant; habitabant vallibus imis. 110
hinc mater cultrix Cybeli Corybantiaque aera
Idaeumque nemus, hinc fida silentia sacris,
et iuncti currum dominae subiere leones.
ergo agite et divum ducunt qua iussa sequamur:
placemus ventos et Cnosia regna petamus. 115
nec longo distant cursu: modo Iuppiter adsit,
tertia lux classem Cretaeis sistet in oris.’
sic fatus meritos aris mactavit honores,
taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam. 120
Fama volat pulsum regnis cecidisse paternis
Idomeneia ducem, desertaque litora Cretae,
hoste vacare domum sedesque astare relictas.
linquimus Ortygiae portus pelagoque volamus
bacchatamque iugis Naxon viridemque Donusam, 125

Olearon niveamque Paron sparsasque per aequor
Cycladas, et crebris legimus freta concita terris.
nauticus exoritur vario certamine clamor:
hortantur socii Cretam proavosque petamus.
prosequitur surgens a puppi ventus euntis, 130
et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.
ergo avidus muros optatae molior urbis
Pergameamque voco, et laetam cognomine gentem
hortor amare focos arcemque attollere tectis.
lamque fere sicco subductae litore puppes, 135
conubiis arvisque novis operata iuventus,
iura domosque dabam, subito cum tabida membris
corrupto caeli tractu miserandaque venit
arboribusque satisque lues et letifer annus.
linquebant dulcis animas aut aegra trahebant 140
corpora; tum sterilis exurere Sirius agros,
arebant herbae et victum seges aegra negabat.
rursus ad oraclum Ortygiae Phoebumque remenso
hortatur pater ire mari veniamque precari,
quam fessis finem rebus ferat, unde laborum 145
temptare auxilium iubeat, quo vertere cursus.

Nox erat et terris animalia somnus habebat:
effigies sacrae divum Phrygiique penates,
quos mecum a Troia mediisque ex ignibus urbis
extuleram, visi ante oculos astare iacentis 150
in somnis multo manifesti lumine, qua se
plena per insertas fundebat luna fenestras;
tum sic adfari et curas his demere dictis:
'quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
hic canit et tua nos en ultro ad limina mittit. 155
nos te Dardania incensa tuaque arma secuti,
nos tumidum sub te permensi classibus aequor,
idem venturos tollemus in astra nepotes
imperiumque urbi dabimus. tu moenia magnis
magna para longumque fugae ne linque laborem. 160
mutandae sedes. non haec tibi litora suasit
Delius aut Cretae iussit considerare Apollo.
est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt,
terra antiqua, potens armis atque ubere glabrae;
Oenotri coluere viri; nunc fama minores 165
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
hae nobis propriae sedes, hinc Dardanus ortus

sic ait, et cuncti dicto paremus ovantes.

hanc quoque deserimus sedem paucisque relictis 190

vela damus vastumque cava trabe currimus aequor.

Postquam altum tenuere rates nec iam amplius ullae

apparent terrae, caelum undique et undique pontus,

tum mihi caeruleus supra caput astitit imber

noctem hiememque ferens, et inhorruit unda tenebris. 195

continuo venti volvunt mare magnaue surgunt

aequora, dispersi iactamur gurgite vasto;

involvere diem nimbi et nox umida caelum

abstulit, ingeminant abruptis nubibus ignes,

excitimur cursu et caecis erramus in undis. 200

ipse diem noctemque negat discernere caelo

nec meminisse viae media Palinurus in unda.

tris adeo incertos caeca caligine soles

erramus pelago, totidem sine sidere noctes.

quarto terra die primum se attollere tandem 205

visa, aperire procul montis ac volvere fumum.

vela cadunt, remis insurgimus; haud mora, nautae

adnixi torquent spumas et caerula verrunt.

servatum ex undis Strophadum me litora primum

excipiunt. Strophades Graio stant nomine dictae 210
insulae Ionio in magno, quas dira Celaeno
Harpyiaeque colunt aliae, Phineia postquam
clausa domus mensasque metu liquere priores.
tristius haud illis monstrum, nec saevior ulla
pestis et ira deum Stygiis sese extulit undis. 215
virginei volucrum vultus, foedissima ventris
proluvies uncaeque manus et pallida semper
ora fame.
huc ubi delati portus intravimus, ecce
laeta boum passim campis armenta videmus 220
caprigenumque pecus nullo custode per herbas.
inruimus ferro et divos ipsumque vocamus
in partem praedamque lovem; tum litore curvo
exstruimusque toros dapibusque epulamur opimis.
at subitae horrifico lapsu de montibus adsunt 225
Harpyiae et magnis quatiunt clangoribus alas,
diripiuntque dapes contactuque omnia foedant
immundo; tum vox taetrum dira inter odorem.
rursum in secessu longo sub rupe cavata
[arboribus clausam circum atque horrentibus umbris] 230

instruimus mensas arisque reponimus ignem;
rursum ex diverso caeli caecisque latebris
turba sonans praedam pedibus circumvolat uncis,
polluit ore dapes. sociis tunc arma capessant
edico, et dira bellum cum gente gerendum. 235

haud secus ac iussi faciunt tectosque per herbam
disponunt ensis et scuta latentia condunt.
ergo ubi delapsae sonitum per curva dedere
litora, dat signum specula Misenus ab alta
aere cavo. invadunt socii et nova proelia temptant, 240
obscenas pelagi ferro foedare volucris.
sed neque vim plumis ullam nec vulnera tergo
accipiunt, celerique fuga sub sidera lapsae
semesam praedam et vestigia foeda relinquunt.
una in praecelsa consedit rupe Celaeno, 245
infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem;
'bellum etiam pro caede boum stratisque iuvenis,
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis
et patrio Harpyias insontis pellere regno?
accipite ergo animis atque haec mea figite dicta, 250
quae Phoebus pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo

praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
 Italiam cursu petitis ventisque vocatis:
 ibitis Italiam portusque intrare licebit.
 sed non ante datam cingetis moenibus urbem 255
 quam vos dira fames nostraeque iniuria caedis
 ambasas subigat malis absumere mensas.’
 dixit, et in silvam pennis ablata refugit.
 at sociis subita gelidus formidine sanguis
 deriguit: cecidere animi, nec iam amplius armis, 260
 sed votis precibusque iubent exposcere pacem,
 sive deae seu sint dirae obscenaeque volucres.
 et pater Anchises passis de litore palmis
 numina magna vocat meritosque indicit honores:
 ‘di, prohibete minas; di, talem avertite casum 265
 et placidi servate pios.’ tum litore funem
 deripere excussosque iubet laxare rudentis.
 tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis
 qua cursum ventusque gubernatorque vocabat.
 iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos 270
 Dulichiumque Sameque et Neritos ardua saxis.
 effugimus scopulos Ithacae, Laertia regna,

et terram altricem saevi exsecramur Ulixi.
mox et Leucatae nimbose cacumina montis
et formidatus nautis aperitur Apollo. 275
hunc petimus fessi et parvae succedimus urbi;
ancora de prora iacitur, stant litore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti
lustramurque lovi votisque incendimus aras,
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis. 280
exercent patrias oleo labente palaestras
nudati socii: iuvat evasisse tot urbes
Argolicas mediosque fugam tenuisse per hostis.
interea magnum sol circumvolvitur annum
et glacialis hiems Aquilonibus asperat undas. 285
aere cavo clipeum, magni gestamen Abantis,
postibus adversis figo et rem carmine signo:
Aeneas haec de Danais victoribus arma;
linquere tum portus iubeo et considerare transtris.
certatim socii feriunt mare et aequora verrunt: 290
protinus aeras Phaeacum abscondimus arces
litoraque Epiri legimus portuque subimus
Chaonio et celsam Buthroti accedimus urbem.

Hic incredibilis rerum fama occupat auris,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbis 295
coniugio Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum,
et patrio Andromachen iterum cecidisse marito.
obstupui, miroque incensum pectus amore
compellare virum et casus cognoscere tantos.
progredior portu classis et litora linquens, 300
sollemnis cum forte dapes et tristia dona
ante urbem in luco falsi Simoentis ad undam
libabat cineri Andromache manisque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem caespite inanem
et geminas, causam lacrimis, sacraverat aras. 305
ut me conspexit venientem et Troia circum
arma amens vidit, magnis exterrita monstros
deriguit visu in medio, calor ossa reliquit,
labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
'verane te facies, verus mihi nuntius adfers, 310
nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,
Hector ubi est?' dixit, lacrimasque effudit et omnem
implevit clamore locum. vix pauca furenti
subicio et raris turbatus vocibus hisco:

'vivo equidem vitamque extrema per omnia duco; 315
 ne dubita, nam vera vides.
 heu! quis te casus deiectam coniuge tanto
 excipit, aut quae digna satis fortuna revisit,
 Hectoris Andromache? Pyrrhin conubia servas?'
 deiecit vultum et demissa voce locuta est: 320
 'o felix una ante alias Priameia virgo,
 hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
 iussa mori, quae sortitus non pertulit ullos
 nec victoris heri tetigit captiva cubile!
 nos patria incensa diversa per aequora vectae 325
 stirpis Achilleae fastus iuvenemque superbum
 servitio enixae tulimus; qui deinde secutus
 Ledaeam Hermionen Lacedaemoniosque hymenaeos
 me famulo famulamque Heleno transmisit habendam.
 ast illum ereptae magno flammatus amore 330
 coniugis et scelerum furiis agitatus Orestes
 excipit incautum patriasque obruncat ad aras.
 morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
 pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos
 Chaoniamque omnem Troiano a Chaone dixit, 335

Pergamaque Iliacamque iugis hanc addidit arcem.

sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?

aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris?

quid puer Ascanius? superatne et vescitur aura?

quem tibi iam Troia—

340

ecqua tamen puero est amissae cura parentis?

ecquid in antiquam virtutem animosque virilis

et pater Aeneas et avunculus excitat Hector?'